

УДК 398(=161.2)(092)Роздольський

РУКОПИСНІ ФОЛЬКЛОРНІ ФІКСАЦІЇ ОСИПА РОЗДОЛЬСЬКОГО В СЕЛІ ЛУКА НАД ДНІСТРОМ

Василь Костик. Рукописні фольклорні фіксації Осипа Роздольського в селі Лука над Дністром.

У статті йдеться про фольклорну експедицію О. Роздольського 1914 року в село Лука (Кострижівка) Заставнівського повіту (району). Аналізуються тексти веснянок і гаївок, весільних та ліричних пісень (родинно- та соціально-побутових), наводиться статистика записів.

Ключові слова: О. Роздольський, Лука, Кострижівка, гаївка, весільна, лірична пісня, запис, ноти.

Василий Костик. Рукописные фольклорные фиксации Осипа Роздольского в селе Лука над Днестром.

В статье речь идет о фольклорной экспедиции О. Роздольского 1914 года в село Лука (Кострижевка) Заставновского уезда (района). Анализируются тексты веснянок и гаивок, свадебных и лирических песен (семейно-и социально-бытовых), наводится статистика записей.

Ключевые слова: О. Роздольский, Лука, Кострижевка, гаивка, свадебная, лирическая песня, запись, ноты.

Vasyl Kostyk. Handwritten folcloric fixations by Osyp Rozdolskiy in the village Luka over the Dniester.

The article is dedicated to the folcloric expedition by O. Rozdolskiy in 1914 to the village Luka (Kostryzhivka) Zastavniivsky County (district). The texts of freckles and hayivkas, wedding and lyrical songs (family- and social and household) are analyzed, the statistics of recordings is given.

Key words: O. Rozdolskiy, Luka, Kostryzhivka, hayivka, wedding, lyrical song, record, musical notes.

На рубежі XIX–XX століть українська фольклористика досягла значного злету. Уже тоді впевнено заговорили в наукових колах Києва та Львова про окремі науки – фольклористику та етнографію. Подвижницьку діяльність науковців посилювало постановня у Львові Наукового товариства імені Шевченка, яке сприяло згуртуванню української свідомої інтелігенції довкола невідкладних народознавчих досліджень. Дійсними членами його були організатор науки М. Грушевський, письменник і вчений І. Франко, етнограф і фольклорист В. Гнатюк, професор Чернівецького університету Раймунд Фрідріх Кайндль та багато інших.

До цього Товариства належав і фольклорист, педагог, перекладач Осип Іванович Роздольський. За період своєї фольклористичної діяльності на зламі двох століть він охопив своєю увагою уснопоетичну традицію майже усієї України аж до середини XX століття. Вчений записав сотні казок, легенд, переказів, народних оповідань, тисячі народних пісень. Його працю на ниві фольклористики належно оцінив етномузиколог К. Квітка, вважаючи його за „дуже діяльного і високо заслуженого етнографа”.

Та, попри всі заслуги перед українською фольклористичною наукою, ім'я О. Роздольського до певного часу залишалось маловідомим нашим сучасникам.

У 1914 році Осип Роздольський побував у народознавчій експедиції на Буковині. Він зокрема записував фольклорні матеріали в селі Лука Заставнівського повіту (тепер району) та селі Кліводи Кіцманського повіту. У першому селі він записав 285 карток (аркушів) фольклорно-етнографічного матеріалу, у другому – 9.

Актуальність теми. Наші попередники, такі, як Ганна Сокіл, котра свого часу захистила кандидатську дисертацію про фольклористичну (філологічну) діяльність Осипа Роздольського та Ірина Довгалюк, яка досліджувала музично-фольклористичний бік його праці, осмислили чимало явищ і фактів з життя і діяльності вченого. Проте й досі ніхто не дослідив текстів пісень, записаних О. Роздольським на Буковині. Цим і викликана актуальність теми нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є тексти колядок і щедрівок, веснянок і гаївок, весільних та ліричних пісень Буковини в записах О. Роздольського.

Предметом дослідження є фольклористична діяльність О. Роздольського на Буковині. Його підходи до фіксації текстів, класифікації матеріалів, зауваження та коментарі щодо побутування тощо.

Мета і завдання дослідження

- класифікація фольклорно-етнографічних матеріалів з Буковини у записах вченого;
- аналіз текстів народних пісень, визначення особливостей їхнього побутування та функціонування;
- переосмислення внеску вченого в історію української фольклористики;
- порівняльний аналіз текстів з різних регіонів України.

Новизна роботи. Уперше аналізуються тексти народної лірики, що були зафіксовані О. Роздольським майже століття тому в селах Лука Заставнівського та Кліводи́н Кіцманського району.

Фольклорист Осип Іванович Роздольський (1872–1945) належить до сузір'я визначних представників української культурної еліти кінця XIX – першої половини XX століття, що торувала шлях вітчизняній народознавчій науці на європейську арену. Швидко заявивши про себе як про здібного збирача народної творчості, він здобув собі заслужене визнання не тільки в Україні (член Етнографічної комісії Української академії наук з 1926 року та дійсний член наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові з 1930 року), але й за її межами.

На початку 1900 року Іван Франко у нарисі до історії галицької етнографії зачислив О. Роздольського до плеяди таких заслужених діячів як Володимир Шухевич, Іван Колесса, Володимир Гнатюк, назвавши їх „збирачами нового типу”, які, „обіймаючи широкі наукові горизонти, рівночасно старались вичерпати запас етнографічних фактів у певній околиці, подати, приміром, весь репертуар пісень, оповідань і т. ін. якогось незвичайного оповідача чи рапсода, вичерпати запас пісень, казок, обрядів даної околиці, з другого боку, обняти запас доступного однорідного матеріалу в цілім краю”. Отож О. Роздольському в числі інших подвижників судилось покласти край періоду аматорського підходу до збирання фольклору в Галичині [15].

На відміну від універсального Івана Франка, у центрі уваги якого поряд з прозовим фольклором знаходились головню історичні пісні українського народу, етнографа В. Шухевича, який прислужився цілісному вивченню певної історико-етнографічної області, філолога В. Гнатюка, в центрі уваги якого знаходились передусім окремі жанри усної словесності, Івана Колесси – дослідника етнокультури одного села і Ф. Колесси, особливо зацікавленого окраїнними областями української етнічної території (Лемківщиною, Гуцульщиною, Поліссям), О. Роздольський поставив собі за головну мету згромадити матеріали для репрезентативного збірника народної пісенності з усієї Галичини та виявився фактично одним із тих, хто на зламі віків стояв біля витоків європейської наукової музичної фольклористики. Гімназійний учитель іноземних мов, до того ж без спеціальної музичної освіти, він майже півстоліття віддав справі фіксації творів народної музичної творчості, новаторськи використавши в своїй науково-експедиційній практиці тоді зовсім недавно винайдений апарат для звукозапису – фонограф.

Етномузикологія ніколи не стала би самостійною науковою дисципліною, якби не винайдено фонограф. Як підкреслював зі свого боку С. Людкевич, „коли при записуванні народної мелодії справді має залежати не тільки на схопленню загального типу ритмічно-мелодичної схеми пісні, але на фотографічній вірності одного зразка даної продукції, то якраз фонограф дає нам готову таку фотографічну знімку з природи, хоч у мініатюрі, яку всякий записувач може собі репродукувати до схочу – все в тім самим виді”.

Тоді порівняно швидко ідея запису музичного фольклору на фонограф проникла й в Україну, знайшовши собі прихильників як у Галичині, так і в Наддніпрянщині. Ініціаторами революційної новації виступили Леся Українка, Іван Франко, Гнат Хоткевич. Однак першим, кому випало на долю реально відкрити зовсім нову сторінку в історії вітчизняної музичної фольклористики, став О. Роздольський: 28 квітня 1900 року він зробив перші пробні записи на фонографічні валики 30 народнопісенних мелодій у с. Коцу́рів, та 29 квітня – ще 21 мелодії в с. Гринів (нині Пустомитівського району Львівської області).

Отже, представлені вже 7 травня того ж року на засіданні Етнографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (далі ЕК НТШ) результати експерименту справили настільки сильне враження, що було постановлено негайно закупити два фонографи та виділити кошти збирачеві для подальших розвідок. На наступному ж вересневому засіданні після демонстрації О. Роздольським своїх нових здобутків під час літніх експедицій члени комісії запропонували йому продовжити роботу та підготувати зібране до друку. Для нотування мелодій з валиків був залучений майбутній видатний композитор та етномузикознавець, а тоді лише 21-літній студент

університету Станіслав Людкевич.

Етномузиколог О. Роздольський енергійно взявся до праці. Протягом 1900–1902 років він відвідав 74 села в різних сторонах Галичини та зафонографував понад півтори тисячі народнопісенних мелодій. Таким чином за гранично короткий термін були послідовно прозондовані практично всі історико-етнографічні області від Покуття до Лемківщини та малополіського Надбужжя (за винятком тільки Гуцульщини, яку окремо досліджував віддавна В. Шухевич, Бойківщини та Сокальської Волині). Галицьке народнопісенне середовище в цілому порівняно зі своїм центрально-східним європейським оточенням враз виявилось на той час чи не найгрунтовніше розвіданим, причому на принципово нових, вже цілковито модерних науково-методичних засадах плановості, загальності й контрольованої достовірності. Фактично О. Роздольський виступив піонером широкомасштабного, фронтально-систематичного звукового документування зразків народомузичної творчості, своїм безприкладним зверненням дав, отже, почин з того типу експедиційної практики, що в двадцяті-тридцяті роки ХХ ст. повсюдно запанував у світовій музико-етнографічній науці. В цій справі він безумовно випередив усіх своїх сучасників не тільки в Україні, але напевно й в усій Європі.

Та гідним вінцем історичного проекту стала спільна збірка О. Роздольського та С. Людкевича „Галицько-руські народні мелодії”, що з деякою затримкою (її нотна частина була готова до друку вже в 1904 році) вийшла двома частинами відповідно в 1906 та 1908 роках як ХХІ та ХХІІ томи „Етнографічного збірника” – серійного видання ЕК НТШ. Збірка відразу зайняла чільне місце серед тодішніх музично-етнографічних публікацій як за кількістю, так і за якістю опрацювання, способом подачі вміщених у ній матеріалів. Та й нині вона все ще безперечно належить до найбагатших і найкращих надбань слов'янської етнографії [10, с. 52].

Тоді, не зупинившись на досягнутому, О. Роздольський продовжив необхідну справу записування народних мелодій на фоновалики, працюючи далі над новими значними, переважно колективними задумами та проектами. Це передусім ціла низка публікацій, намічених ЕК НТШ (третя частина галицьких народних мелодій, її друк мав розпочатися вже в кінці 1908 року; зведений Корпус українських народних пісень, робота над яким інтенсивно велась аж до самої Першої світової війни тощо), також галицький двотомник широко закрієного видання „Народна пісня в Австрії”, що за планом віденського міністерства освіти мало представити на науковому рівні музичний фольклор усіх етносів імперії. За час праці у львівському філіалі Інституту українського фольклору – антологія пісенного фольклору Західної України. Кожен з цих проектів збирач прагнув поповнити свіжо здобутими музично-етнографічними матеріалами, для чого щораз рушав у все нові й нові експедиційні подорожі.

Поступово, крок за кроком реалізуючи від конкретних обставин свою власну життєву програму, О. Роздольський розвідав майже всю територію Галичини, побувавши в 163 населених пунктах та згромадивши значну кількість фонозаписів народної музики (пісень, лірницьких наспівів, інструментальних творів). Ще за життя його доробок записів Ф. Колесса зафіксував десь на 21–22 тисячах одиниць. Може, Ф. Колесса спирався при тому на якісь реальні факти чи бодай на вказівки самого збирача, проте нині ці неймовірно великі цифри неможливо наразі підтвердити наявними документальними даними. На підставі публікацій О. Роздольського, вцілілої колекції 755 фонографічних валиків, а також доступних рукописних матеріалів й інших надійних джерел можна цілком впевнено стверджувати, що фольклористом було запрограмовано щонайменше 7 тисяч народних мелодій. Як би то там не було – ця мало не втричі менша цифра рішуче виводить О. Роздольського в число найрезультативніших збирачів Європи першої половини ХХ століття, ставить в один ряд з такими славетними музичними етнографами як Б. Барток, К. Брелюю, Є. Гіппіус, В. Жганець, В. Стоін й інших.

Попри самовіддану працю О. Роздольського та його колег, жодне з тих багато обіцяльних починань, навіть готових до випуску в світ, як скажімо, збірник за австрійським проектом, не було доведене до кінця (за єдиним винятком публікації 129 мелодій, транскрибованих Ф. Колессою, у зводі В. Гнатюка „Гаївки”). Хоч до кінця життя фольклорист не втрачав надії все ж таки видати при першій-ліпшій нагоді „власний” великий збірник народних пісень. Старанно впорядкував зібрані матеріали, переписуючи їх начисто й укладаючи як до друку, – йому вже більше нічого не пощастило опублікувати.

Подібна доля спіткала і колекцію фоноваликів, їй належало б (разом з унікальними записами

дум у посіданні Ф. Колесси) лягти в основу спеціального фонограмархіву народної музики Галичини, який мав би стати вогнищем подальшого інтенсивного розвитку музичної фольклористики (як ті ж віденський або берлінський фонограмархіви – осередки австрійської та німецької гілок знаменитої школи порівняльного музикознавства, чи інші аналогічні установи, закладені практично вже в кожній країні міжвоєнної Європи, зокрема в Києві сприяннями К. Квітки при Кабінеті музичної етнографії ВУАН). Однак незважаючи на те, що питання про створення подібного сховища у Львові неодноразово порушувалось і на засіданнях Етнографічної комісії НТШ, і публічно, діло не дійшло далі добрих намірів [7, с. 13].

Таким чином уся величезна збирацька спадщина фольклориста, як фонографічна, так і рукописна (польові зошити, переписані на чисто тексти пісень, у більшості з мелодіями), зосталась кінець кінцем в його домашньому архіві.

На сьогодні цей архів як одне ціле уже не існує – подвижницькою працею накопичені унікальні матеріали різними шляхами потрапили до всіляких державних та приватних збірок. Найбільше документів містить персональний фонд О. Роздольського в рукописному відділі Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського Національної академії наук України (99 великих папок), дещо зберігається в особистій колекції львівського етномузикознавця Ю. Сливинського та в окремих архівних справах ЕК НТШ, колишнього Інституту ім. Лисенка у Львові, декілька остаточно незідентифікованих – у Львівському Інституті народознавства; виглядає також на те, що якась їх частина потрапила і за кордон.

Очевидна недооцінка ролі і значення О. Роздольського в європейській і навіть у вітчизняній фольклористиці значною мірою пояснюється власне тим, що його велика спадщина і досі у повному своєму обсязі не введена належно у науковий обіг, все ще надто мало відома не тільки широкій громадськості, але й часто залишається поза увагою фахівців етномузикологів. Щоби заради торжества історичної справедливості вернути ім'я невтомного подвижника до когорти славетних, а нашій етнографії, культурі – унікальні надбання, яким ціни не скласти, потрібно насамперед ретельно описати, систематизувати розпорошений архів збирача та нарешті довершити його життєву справу – підготувати до публікації та видати ним тружденно зібрані фольклорні матеріали.

Кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка Ірина Довгалюк 1997 р. видала довідник „Збирацька діяльність О. Роздольського”, який складається з основних і додаткових покажчиків (аналітичних і ряду систематичних), таблиці старих і нових назв населених пунктів із залученням двох оглядових карт-схем [7].

Отже, можна сподіватись, публікація пропонованих покажчиків стане першим кроком на шляху до повнокровного запровадження в широкий науковий обіг збирацької спадщини одного з найвидатніших музичних етнографів – Осипа Роздольського.

Фольклорист, педагог, перекладач Осип Іванович Роздольський народився 29 вересня 1872 р. в с. Доброводи на Тернопільщині. Закінчив в м. Броди гімназію (1890). Навчався в Львівському університеті на теологічному і філософському факультетах. Закінчив університет 1897 р. Працював викладачем гімназій у Коломиї, Перемишлі, Львові. Одним з перших в Україні почав записувати народні пісні на фонограф (1900). Організатор і керівник експедицій на Лемківщину, Галичину (1900–1902), Стрийщину (1908), Західне Полісся (1910), Тернопільщину, Львівщину (1909–1912). У 1914 р. побував на Буковині у Заставнівському та Кіцманському повітах. Під час експедиції на Наддніпрянську Україну (1914 р.) як австрійський підданий був примусово висланий у глиб Росії і протягом 1915–1918 рр. перебував у Симбірську і Казані. Протягом 1918–1928 рр. викладав у Львівській академічній гімназії. Дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Києві (1914); Етнографічної комісії ВУАН (1926), Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові (1930).

Основні записи вченого зберігаються у відділі рукописів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, фіксації з Буковини – фонд 40 – 1. – Од. зб. 56 285 арк. [12]; Фонд 40–1.–Од. зб. 57.–9 арк. [13].

Записи фольклору зроблено фактично в усіх регіонах України.

Осип Роздольський протягом усього свого життя збирав різні тексти українського фольклору. Це неодноразово відзначали українські вчені у працях, що були присвячені

народознавству. Зокрема, часто про це писав В. Гнатюк [3, III]. Він аналізував детальні записи О. Роздольського, вказуючи на позитиви такої праці [1, X].

В останні роки життя вчений фольклорист-етномузиколог переписував тексти з чернеток на чистовики в надії опублікувати їх. Однак ці сподівання, на жаль, так і не здійснилися [4, с. 37], [16, с. 86].

Учений вибирав по можливості все: пісні, легенди й перекази [2, III], казки [6, VII], народні мелодії [8, с. 274], анекдоти, небилиці, оповідання тощо. Як сумлінного записувача указаних жанрів його високо цінував Ф. Колесса, вважаючи, що О. Роздольському доводилося прокладати перші стежки у збиранні прозових творів, бо до того часу занадто мало цікавилися цим напрямком усної словесності [9, с. 444]. Усі текстові матеріали надзвичайно багаті, своєрідні, інколи просто-таки унікальні у тематичному, сюжетному і поетичному планах. Записи усної словесності різноманітні і в жанровому відношенні. Рукописи автографів свідчать, що вчений О. Роздольський виділяв окремо обрядові пісні. Наприклад, не називаючи циклу, фольклорист виокремлював „колядки” і „щедрівки”, „гаївки”, „обжинкові” та „весільні” пісні. Серед інших записів він чітко вирізняв коломийки. Щодо решти пісень побутового чи історичного змісту, то він їх жанрово не окреслював.

Велику частку збирацького фольклору О. Роздольського складають твори найдавнішої обрядової лірики – календарно-обрядові (колядки, щедрівки, гаївки, обжинкові) та родинно-обрядові пісні (весільні). Тексти цих жанрів зафіксував О. Роздольський під час народознавчої експедиції на Буковину в 1914 році. З епічних жанрів зафіксовано зразки історичних пісень (зокрема на Буковині записано варіант пісні про Байду) та балад.

Серед рукописних записів О. Роздольського, зроблених на Буковині, вагомим доробком щодо календарно-обрядової поезії є зібрання колядок та щедрівок. Ці жанри народної пісенності представлені майже з усіх обстежуваних місцевостей. Більшість з них походить з тих сіл Буковини, Галичини, Покуття, Закарпаття, яких немає у збірках І. Вагилевича, Я. Головацького, В. Гнатюка.

Трохи згодом деякі зразки мелодій колядок і щедрівок були опубліковані у збірнику „Галицько-руські народні мелодії” (Львів, 1906), який підготували О. Роздольський та С. Людкевич [11]. А ще пізніше окремі з них передруковувались у виданнях колядок і щедрівок, котрі упорядкував О. Дей.

Тексти колядок та щедрівок, які зафіксував О. Роздольський, різноманітні за своїм функціональним призначенням – дівчині й парубкові, господареві, господині та з християнськими мотивами. Основний зміст величань господареві складає тема хліборобської праці. У таких творах йдеться про оранку, сівбу, збирання врожаю.

В архівних матеріалах О. Роздольського з Буковини (село Лука Заставнівського району) виявлено досить оригінальну колядку господареві „В господаренька все хорошенько”. У ній тісно переплітаються давні космогонічні елементи з християнськими. Основу сюжету складає суперечка про те, що є більшим – небо чи земля. Варто зауважити, що один з варіантів записав Б. Заклинський у с. Ріка на Гуцульщині, де суперечку ведуть три царі. Така ж картина вимальовується і з тексту, який навів у своїй „Історії української літератури” М. Грушевський. Але у нього замість царів виступають Христос і святий Петро [5, с. 17]. Аналогічний початок маємо у варіанті О. Роздольського, але в ньому є елементи, яких не виявлено у друкованих джерелах: Мати Божа втручається в цю суперечку і радить ангелам зміряти небо і землю „шовковим шнуром”.

Гой Господь каже то земля більша,

Й а Петро каже, що небо білше.

„Гой, Петре, Павле, не перечмоси:

Гой зшилмо ж ми ангели з неба,

Щоби змірили, правди шукали”.

Гой зіслав Господь ангели з неба,

Взєли змірєти, правди шукати.

„Гой якже также, ек Господ каже, –

Шо земля білша: гори, долини, Небо менченьке, всюди рівненьке [12, Арк. 50].

Правда Господня, бо небо більше за землю. А завершується колядка розлогим віншуванням господареві, в якому висловлюються побажання щастя, здоров'я, великого врожаю.

У січні 1914 року О. Роздольський записав у селі Лука, що на Заставнівщині, усічений варіант подібної колядки, котра, на жаль, не повна. Фольклорист О. Роздольський фіксував також колядки та щедрівки з християнськими мотивами. Вони зібрані в різні періоди й представляють різні місцевості Західної України. Муки Христові та суперечку Христа й Петра, подібну до вже цитованої колядки з села Лука Заставнівського району Чернівецької області, відображено також у колядці „Ой ходить-бродить місяць по небі”, зафіксованій 25 липня 1908 року у селі Раковець Богородчанського району Івано-Франківської області. У варіанті з села Перемивки на Жовківщині йдеться про Божу Матір, яка шукає сина і дізнається, що він розп'ятий на хресті. А у варіанті з села Лука йдеться про переховування Марією малого Ісуса від книжників і фарисеїв.

Варто зауважити, що ця колядка, яку спочатку О. Роздольський помилково визначив „щедрівкою”, є дуже давньою і рідкісною. Повний текст її є досить розлогий і налічує 46 рядків.

Серед малої кількості записаних текстів з Буковини зустрічається й дуже поширена колядкова пісня „Нова рада стала”. На жаль, текст не повний, усічений, можливо, хтось із виконавців її призабув, або вона в такому вигляді тоді виконувалася в селі Лука.

Окремі колядки та щедрівки у записах О. Роздольського закінчуються поколяддю, основний мотив якої – прощання з господарями, уславлення їх, побажання щастя, здоров'я, добра та достатку. Вчений окремо виділяв віншування, які не співались, а проговорювались.

Аналіз колядкового матеріалу з Буковини в записах О. Роздольського дає підстави дійти висновку, що збирач мав великий інтерес до цієї традиції, адже вона зберегла чимало слідів язичницьких та християнських вірувань, історичних подій та побутових картин. Одні тексти з Буковини повні, інші, на жаль, усічені, але вони відзначаються досконалістю художньої форми.

Композитор і вчений О. Роздольський спричинився значною мірою до фіксації обрядових пісень весняного циклу. Він записував їх як на території Буковини, так і Галичини, і в тих місцях північно-східної та центральної України, де свого часу проводив численні польові дослідження. Варто зауважити, що в Галичині термін „гаївка” (або „гагілки”) в загальноукраїнській широкій розряд обрядового календаря ввели члени „Руської трійці” [14, с. 332]. Ним користувалося багато фольклористів, хоча й були численні похідні цього терміна. В. Гнатюк у передмові до „Гаївок” (1909 р.) перелічує такі назви: „ягівка”, „гаїлка”, „гагілка”, „ягілка”, „магілка”, „галагівка”, „лаголойка”. Осип Роздольський у своїй практиці послуговувався різними відповідниками. До деяких текстів він зокрема додавав такі помітки: „гагілки”, „гаїлки”. Про постійне зацікавлення О. Роздольського названним жанром свідчить повідомлення у „Хроніці НТШ” за 1909 рік, в якому йдеться про те, що йому доручили редагування веснянок для підготовки до видання цілого корпусу народних пісень, котрим займалась Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка.

Недруковані тексти гаївок, зібрані в 1914 році в селі Лука, що на Заставнівщині, так і залишились по сьогодні в рукописі.

Виконавцями веснянок і гаївок Буковини були переважно дівчата. Інколи їх могли водити діти: хлопчики і дівчатка. Зрідка – жінки середнього і старшого віку. Кожна вікова група виконувала певні тексти веснянок чи гаївок, тобто мала свій репертуар. Скажімо, жінки старшого віку в селі Лука Заставнівського району співали „Чорнушку” чи по-місцевому „Гануську”, „Горобчика”, „Перепілку”, „Жельмана”; діти – „Вербову дощечку”, „завивають” „Огірочки” та ін.

Помітно виділяються весняні хороводи та ігри хліборобського циклу, сповнені символіки сільськогосподарських робіт. Вони услаблюють родючу землю і працю на ній. Наслідкування в танках та іграх хліборобських рухів при оранці, сівбі, догляді за рослинами (хороводи „Огірочки”, „Мак”, „Льон”) мало на меті сприяти трудареві й допомагати росту та дозріванню врожаю.

Тотемічно-анімістичні культу виявили тісний зв'язок із темою пробудження та розквіту природи, швидкого проростання сільськогосподарських злаків. Їх елементи часто наявні в групі ігрових, господарсько-вегетатційних (рослинних) веснянок. Ці твори в минулому спираліся на імітування процесів сіяння та вирощування різних культур, що супроводжувалося магічними текстами (подібними до замовлянь) і мало сприяти швидкому зростанню злаків та родючості землі. Тепер ці твори виконуються у формі хороводу, який водиться по колу. Такою є веснянка „Мак”.

На Буковині її вперше записав у 1911 році К. Ластівка в Горошівцях Заставнівського району. О. Роздольський зафіксував варіант цієї гаївки 1914 року в селі Лука того ж району [12, Арк. 269].

Проведені дослідження показують, що одним з найбільш поширених сюжетів виявився „Мак”. В селі Лука О. Роздольський записав два його основні типи – „Ой на горі лен” та

„Горобчику, шпачку, шпачку”. Перший не знайшов значного поширення. Відмінність цих зразків полягає в рухах учасників дійства: у першому всі по команді вклоняються, здіймають, плещуть у руки, тупають ногою тощо. Цей варіант прямо не відбиває процесу „росту” маку.

Другий тип сюжету „Мак” („Горобчику, шпачку, шпачку”) характеризується багатоманітними варіантами, що побутують у різних селах Заставнівського району. Базовим мотивом цих творів є „життя” рослини. Характерно, що воно змальовується у формі гри: дівчата стають у коло і все, що співається в пісні про мак, наслідують рухами:

„Горобчику, шпачку, шпачку,

Чи бував ти в нашім садку, Чи бував жи ти, чи видав жи ти,

Вой як орут на мак?”

„Вой бував жи я, ой видав жи я:

Ой так-так орут на мак” [12, Арк. 272–273].

У наступних куплетах повідомляється про подальший виробничий процес, аж до визрівання та споживання маку: „сіют”, „волочут”, „сходить”, „сапают”, „цвите”, „жнут”, „в'єжут”, „складают”, „возе”, „молоте”, „трут”, „їде” мак. Варіативність цієї гаївки розгортається у двох напрямках. По-перше, видозмінюється звертання до пташки. У більшості гаївок виступає за ініціювання „Горобчику, пташку, пташку” (с. Слобода – Новоселиччина, записав А. Яківчук; с. Веренчанка – Заставнівщина, записав Г. Дем'ян) [Архів ІН НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 451. – Арк. 40]. П. Руснак записав на Заставнівщині варіант „Воробчику, спадку”, а К. Ластівка в Горошівцях, того ж району, – „Воробчику-шпатку, шпатку”.

Другий напрям варіювання – опис різноманітних дій, пов'язаних з вирощуванням та збором маку. Треба зазначити, що при виконанні усіх зафіксованих на Буковині веснянок, кожна з дій, описаних у текстах, супроводжується імітаційними рухами учасників.

У варіантах, записаних дослідниками в інших регіонах України, найчастіше видозмінюється звертання до пташки. В аналогічних зразках, котрі записав О. Роздольський в Озирній на Зборівщині – „Горобчику, шпатку, шпатку”, звертання стосується „шпачка”. У його ж записі з Волі Великої на Жидачівщині – „Соловію, пташку, пташку” – „соловія”; з Саджави на Богородчанщині – „Воробчику, шпатку, шпатку” – „горобчика” [ВР ІМФЕ. – Ф40-1. – Од. зб. 28. – Арк. 57; Од. зб. 10. – Арк. 106].

Зауважимо, що такі твори є замовляннями не лише весняних робіт, а й усього циклу праці з догляду за посівами.

Господарсько-вегетаційні веснянки зберігають тісний зв'язок з попередніми групами цих творів, особливо із тотемічно-культовими. У пісні „Мак” простежується зв'язок цієї магічної рослини із тотемними птахами чи тваринами. Пізніше подібні твори втратили магічну функцію і набули повчально-виховного характеру.

Велику групу складають веснянки про цвітіння та досягання огірочків. Зафіксовано варіанти цього твору: „Вогірочки-попіночки, завивайтеся” (с. Горошівці, записав К. Ластівка), „Огірочки-пупліночки вже завилися” (с. Чуньків, записав І. Джулинський), „Ой позичте, кумко, бочки” (с. Горішні Шерівці, записала О. Тимінська), „Огірочки зелененькі, завивайтеся” (с. Черногузи, записано експедицією ІМФЕ, 1962 р. На Вишниччині), „Йа вгірочки в пуп'яночки завивайтеся” (с. Пашківці, записав А. Яківчук).

А в записі цієї веснянки О. Роздольським з Буковини (с. Лука), додається жартівливий діалог „двох кумоньок, про „визичення” бочки для квашення огірків, якого, як слушно зауважила дослідниця фольклористичної спадщини вченого Г. Сокіл, не вдалося виявити в друкованих матеріалах, а також в рукописних [ВР ІМФЕ. – Ф40-1. – Од. зб. 56. – Арк. 269] [12, Арк. 237]. Усі записані варіанти характеризуються спільністю теми (змальовується паралельний порівняльний процес „завивання” огірочків та „женихання” хлопців і „віддавання” дівчат) та ключових мотивів: йде постійна настанова на одруження; „визичується” бочка.

У більшості творів – любовні мотиви (М. Грушевський називав їх „пізнішими додатками” [5, с. 132]). Пісні цієї групи з Чернівеччини досить близькі в розкритті теми, хоча й відрізняються окремими предметними реаліями. Деякі з них мають істотні відмінності у порівнянні з подібними записами інших збирачів. Скажімо, варіант І. Джулинського з Чунькова найближче стоїть до запису О. Роздольського з с. Лука (Заставнівщина) та до варіанту Л. Яценка з Черногузів (Вишниччина). Але останній відзначається тим, що до хлопців звертаються „легіники”.

Окремі зразки зі Сколівщини (с. Корчин) [Архів ІН НАНУ. – Ф.1. – Оп.2. – Од. зб. 407. – Арк. 188], Тернопільщини (с. Сновидів Бучацького району, експедиція ІМФЕ, 1984) [ВР ІМФЕ. – Ф. 14–5. – Од. зб. 493(111). – Арк. 306], інших регіонів України своїм образним складом та мотивами близькі до вказаних вище. Але у варіанті з Бучаччини спочатку йде мова про „позичання” бочки, далі діалог матері і дочки про висівання огірків і насамкінець – розмова матері про дівчину, яку треба взяти.

Деякі весняні танки нагадують факти феодального побуту, наприклад, у „Мостах” відтворюється картина середньовічної фортеці з мостом, що служив перепоною, яку учасники гри або „завойовують”, або зображують. Але все це, звичайно, втратило свій історичний сенс і є лише деталями ігрового змісту. Сучасна гра-танок „Мости” побудована на любовних мотивах.

Веснянку „Мости” Осип Роздольський записав у січні 1914 року в селі Лука Заставнівського району [12, Арк. 273].

Виконання хороводу „Мости” – яскраве драматичне дійство, в якому розкриваються символи кохання та одруження.

Я. Головацький у „народних піснях Галицької і Угорської Русі” подав запис з Коломийського округу, де частина гурту дівчат має намір „світ воювати” та „всі гроші забрати”, але варіант цей усічений.

Фіксації багатьох варіантів гаївки „Мости” належать і О. Роздольському. Такі записи він здійснив у с. Озірній на Зборівщині, в Грабівці на Богородчанщині та Волі Великій на Жидачівщині.

У варіанті, що записав О. Роздольський в Озірній Зборівського повіту закінчення подібне.

У групі творів про мости, які зафіксував О. Роздольський, також збереглися історичні мотиви – парубки, що затримують дівчат, звуться королями або царевичами. Іноді, крім традиційних народних мотивів, у записах О. Роздольського проглядаються й нові, як, наприклад, у тексті з Бережниць Шляхоцької на Калущині, де тисовий міст виступає символом єдності, по якому українці прийдуть до жаданої волі.

Мости, що оспівуються в однойменній веснянці, – це символ проміння сонця або місяця. Весняне сонце прокладає мости між небом і землею. Водночас, воно немов прокладає собі шлях – через річку Дунай, через гори – і таким чином приходять до кожної хати, в кожен закуток. Прихід весни, схід сонця, ранок у символіці сприймалися як єдине ціле, тому-то й міст мав кілька значень. Мороз будував на озерах і річках крижані мости. Прокладаючи міст від неба до землі, сонце і ламає мости крижані, і розбиває замки снігові, якими замкнуті небо і земля. Викликання сонця, імітація його приходу та символічне ламання старих мостів і будівництва нових – один із основних мотивів веснянок.

Сам хоровод – рух двох шеренг, які за чергою наступають одна на одну, – відображає безконечну зміну тепла і холоду. Учасники хороводу-гри зчепленими руками утворюють символічні мости, які ламає інший гурт, що проривається крізь перший. Мотиви викупу – пізніші, вони належать до часів Київської Русі.

Варто зауважити, що в інших весняних хороводах теж роблять руками мости – „Вербовая дощечка”, „Жучок”, де по схрещених руках іде сонце. Дівчина-весна (Подольночка, Настечка) або й саме сонце розбиває ці старі мости. Цей образ має подвійне смислове навантаження.

В. Гнатюк підкреслював, що всі три гаївки: „Просо”, „Суперечка” та „Мости” мають між собою зв'язок.

Досить поширеною на Буковині є ігрова гаївка любовно-шлюбної тематики „Зельман”. Варіанти цієї пісні, спільні для прикарпатського та подільського регіонів, мають тут свої локальні назви: у Горохівцях вона називається „Джельман”, у Репужинцях Заставнівського та у Слободі Новоселицького районів – „Жельман”, у Заставні – „Чильман”, а в с. Лука, що на Заставнівщині – також „Жельман” (запис О. Роздольського 1914 року).

Партеній Руснак у збірці веснянок „Іде, їде Зельман...” називає пісню про однойменного героя „гагілкою”. За передмовою він навіть вмістив малюнок, де зображена зачинена церква, біля якої сидять люди з пасками в очікуванні, щоб їх посвятити. У цей час „бричкою” приїхав Зельман з дитиною і ключем у руках направляється до церковних дверей, щоб відімкнути. Зельман виїхав кудись перед Великоднем і не повернувся додому вчасно. Тому люди мусили з великим жалем обходитися без свяченого до великоднього понеділка. Як надїхав Зельман, зраділи люди і стали співати.

Зельман відчинив за добрий гріш церкву і панотець посвятив паски. У пам'ять про таку

подію співається ця гаївка на Буковині й у Галичині ще й сьогодні.

Пісня-гра „Жельман” у записі О. Роздольського, як видно із подальшого розгортання сюжету, стосується сватання і одруження [12, Арк. 273].

Дві „сторони” шеренги дівчат, одна проти другої, співають: перша ніби сватається до другої, а та – відмовляє. Друга сторона запитує: „На який хліб, Жельман?”, а перша – „на пшеничний”, „на кукурудзяний”, „на гречиний”, „на ячмінний”, „на медяний” хліб, Жельман. На що остання отримує відповідь: „Нич не хочу, нич не піду”. Гра то стихає, то відновлюється знову, аж до того часу, поки „Жельманова і братова” не скаже: „Мати сина знеходжала, своє дитя зволочила, їдз го сама!” Жельмани забирають дівчину з другого роду, і гра закінчується.

Цікаві три варіанти твору вмістив у своєму дослідженні К. Ластівка. До варіанту з Горошівців автор розвідки про північнобуковинські гаївки додав коментар про те, що одна група дівчат сидить на „мураві”, а друга, Зельманові „свашки”, стоять. Одна з гурту, що сидить, переходить на бік свашок. Гра триває, аж доки всі дівчата не перейдуть на бік Зельмана.

Варіант пісні „Зельман” з села Горошівців Заставнівського району має цікаві локальні особливості, які відбивають певний період життя українського етносу. Священик І. Джулинський надіслав К. Ластівці відразу два зразки цього твору з Чунькова того ж району. У цьому творі житній і пшеничний хліб порівнюється з образом, з сонцем.

Подібний повний варіант пісні про Зельмана-нареченого записав у селі Веренчанка Заставнівського району Г. Дем'ян. вона виконується так само, міняється лише куплет, де вказується назва хліба: „на вівсяний”. Вкінці співають про пшеничний хліб і приймають сватів [Архів ІН НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 451. – Арк. 41].

На Яворівщині Львівської області вона має, як стверджує Є. Луньо, відношення до одруження, ане орендаря Зельмана. А це є ще одним підтвердженням слушності поглядів дослідників, які вважали, що „Жельман” – назва парубка-жениха, якого сватали, чи він ішов свататися сам.

Дівочий танок „Перепілка”, як писав відомий дослідник українського фольклору М. Максимович, за зовнішнім виглядом круговий, його ведуть, зімкнувшись у коло. Найбільш характерне для гаївок і веснянок хороводне коло нібито також відображає зовнішню форму благодатного сонця – весни і життя. В усіх цих образах, у звертаннях до птахів-вістунів весни ще й тепер можна вловити приглушений відгомін магічного обряду – піснею й танком просити у природи сприяння людині. В окремих селах Буковини весняні пісні присвячені однойменній грі – „перепелонці”, як, наприклад, у селі Веренчанка на Заставнівщині. В ігровій веснянці „Перепілка” зображена корисна для людини пташка. Селянин постійно цікавився їхньою кількістю та турбувався про збереження виводка. У таких піснях інколи розповідається і про це. В одному з творів, який записав О. Роздольський у селі Лука Заставнівського району мова йде про те, що в неї болить „голова”, „плечиці”, „ручиці”, „колінця”, „ніжиці”, як вона не може літати [12, Арк. 235].

Описана вище мотивація була первісною, хоча з часом вона змінилася. Під час виконання твору про „хворобу перепілки” згадуються частини тіла, що болять, а дівчина, яка ходить у колі, перехиляє голову й удає біль. Варіанти пісні „Перепілка”, з цією ж мотивацією, подібні до „Жучка”. Дівчата стають у два ряди, беруться за руки, утворюючи „місток”, по якому дві дівчини водять маленьку дівчинку. Аналогічний варіант записав у селі Чорнівка на Новоселиччині А. Яківчук.

Пташка-перепілка вважалася вісником неба. У пісні про неї збереглися відбитки тотемних вірувань.

Подібною у функціональному плані до „Перепілки” є ігрова гаївка „Жучок”. У її драматичній частині мала дитина, що виконує роль жучка, „повзає” по „містку”, утвореному з рук дівчат. А надзвичайно поетичний текст є звуконаслідуванням природи, що імітативно повторюється [12, Арк. 270].

Ця гаївка у різних селах Буковини має велику кількість варіантів. Хоровод „Жучок” близький до „Вербової дощечки”. У ньому відтворюється та сама магічна дія: по зчеплених руках, як по місточку, йде дівчинка, що втілює в собі жучка-сонце. В тому, що він – сонце, переконує сама суть хороводу: жучок іде по колу, що означає добовий і річний рух сонця та єднання його з землею – через кладочку. Про солярне значення цього образу свідчать і тексти наступних пісень, в яких переважають сонячні атрибути.

Метою первісних творів такого типу було „пробудити” природу від зимового сну, накликати

шум дерев, птахів, комах, тварин, а вже пізніше вони змінилися і набули побутового характеру.

Поширений мотив чарування милого-судженого є одним з провідних весняних любовних творів. Весняні ворожіння набувають найвищого вияву у містерії „Вербовая дощечка”, якою колись завершувався період весняних ігрищ та гулянь молоді.

Пісня-гра „Вербовая дощечка” користується на Буковині особливою популярністю. У місті Заставні нею розпочинаються Великодні ігри, водіння хороводів і танців. Тут її називають „Перша дощечка”, вона виконує сигнальну функцію до подальших хороводів.

Це магічне дійство відбувалося біля водоймищ. Центральний образ Вербової дощечки відігравав роль магічного моста або кладки через воду, до „небесних воріт”, звідки має прийти суджений, чи водою приплисти доля. У цей час відбувались обряди ворожіння біля води. По воді часто припливали чужинці, які викрадали дівчат, що поблизу річок водили хороводи [12, Арк. 267].

У хороводі „Вербовая дощечка” відображено прихід весни і схід сонця. Верб – дерево-символ сонця і неба, її гілля – символ сонячного проміння. Вербовая дощечка, кладочка – міст через воду-небо. Отже, вона – також символ сонячного проміння, мосту між небом і землею, по якому спускається сонце.

Вода, що летить крізь решето або сито, – це дощ. Не виключено, що Насточка – синтезований образ і сонця, і весняної грозової хмари, адже всі символи були багатозначні, викликали в уяві одразу кілька асоціацій. Пісні ці мали характер одночасно і закличний, і заклинальний, і стверджувальний. Вони були надзвичайно енергетичні, адже десятками людських голосів, які вимагали чогось від природи, викликали в ній бажане явище.

Із втратою календарно-обрядовою творчістю первісного магічного значення виникають твори іншого змісту. Серед них – родинно-побутові, жартівливі веснянки. Вони, хоча й подекуди зберегли окремі архаїчні, давні обрядові елементи, але в цілому є піснями про родинне життя. У цих творах ще є драматичні елементи, наявні в іграх давніших, але самі вони в процесі побутування набувають драматично-розважального характеру, а іноді й жартівливого чи глумливого. Такою є гаївка „Гануська”, котра на Заставнівщині переважно називається „Чорнушка”.

Функції жартівливих пісень в обрядовому циклі, скажімо „Чорнушки” – спрямувати дівчину до заміжжя. Об'єктом зображення цієї пісні є дівчина, яку просить мати вийти заміж то за скрипника, то за столяра, то за муляра, то за шевця і т. д. їй у пісні дається позитивна оцінка. О. Роздольський зафіксував цей сюжет у січні 1914 року в селі Лука Заставнівського повіту [12, Арк. 270–271]

Одним із засобів поетичного зображення в пісні є гротеск, коли перебільшуються негативні моменти у змалюванні ремесла чи праці нареченого, за якого дівчина повинна вийти заміж.

Водночас може бути й просте звинувачення в тому, що ні той, ні інший – „нічого не має”. Зате інша категорія пропонування до одруження хлопців, наприклад, хлібороб – виглядає протилежно [12, Арк. 272].

Головною прикметою композиції твору є описовість. Пісня „Гануська” – „Чорнушка” в цьому плані – це портретна характеристика кількох персонажів за родом їхньої діяльності. Це пісня-діалог. Він досить своєрідний. Її текст може бути побудований за допомогою цілого ряду серйозних запитань та жартівливих пародійних відповідей на них. Такий композиційний прийом може бути використаний ще й у весільних піснях.

О. Роздольський представив тематичне багатство календарно-обрядової поезії, що поглиблює наші уявлення про цей архаїчний пласт усної словесності.

Найширше із родинно-обрядової поезії у записах О. Роздольського представлена весільна, яка охоплює території Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Чернівецької, окремі райони Київської, Полтавської, Чернігівської областей та деякі місцевості, що нині перебувають поза межами України, зокрема в Польщі. Необхідно відзначити, що фольклорист детально фіксував не лише пісні, а й весільний обряд. Майже з кожної експедиції він привозив на фонографічних валиках записи цього жанру, який збирав упродовж усього свого життя. Вони свідчать про широке побутування весільних пісень та істотну питому вагу їх в уснопоетичній творчості українського народу.

Узагалі в комплексі родинно-обрядової поезії весільним пісням приділялась значна увага попередників О. Роздольського. Але збирач старався записувати їх здебільшого в не обстежуваних до нього місцях. Інколи робив фіксації й там, де вже раніше проводилися польові обстеження.

Понад сто мелодій весільних пісень, які записав О. Роздольський у 1900–1902 р р., поміщено

у збірнику „Галицько-руські народні мелодії”. Деякі з них передруковувались у сучасному виданні в упорядкуванні М. Шубравської.

Порівняно з тим великим за обсягом матеріалом, що вдалося зібрати вченому впродовж всього життя, окремі публікації у різноманітних збірниках – лише мізерна частина його записів, бо більшість залишається в архівах. Тут можна виділити групу пісень, які стосуються певного етапу весільного обряду, наприклад пісні, які виконують при пошитті вінків молодій та молодому:

Ой а з руточки дві-три квіточки – Благослови, Боже (2).

І йотец і мати (2),

Віночок зачинати (2) [12, Арк.172].

Або:

Вийси, віночку, гладко,

Як то видненьке япко!

Та як вийдеш межи люди,

Наши славочки буде [12, Арк.174].

Окремі тексти, що їх зафіксував збирач, співають при випіканні та лаштуванні весільного короваю. Вони сюжетно перегукуються із першими записами Й. Лозинського.

О. Роздольський у записах чітко вказував, який елемент весільного обряду супроводжує та чи інша пісня.

У записах вченого є пісні, які виконуються при обдаровуванні молодих („до повниці”, „пропою”, „витання” та ін.) – „Скачут, скачут пташеньки по кілю”, „Станьте, тату, перед мене” (с. Збора Калуського повіту), „Гадайте, брате, гадайте” (с. Лука, що на Чернівеччині) [12, Арк. 178].

Основний їх мотив – „обдарувати” молодих. Ціла низка записаних збирачем творів стосується прощання молодої з рідними, з „дівчатами-товаришками”.

Варто зауважити, що О. Роздольський зафіксував також пісні, які співають старості, друзям і дружкам. Серед них є й жартівливі тексти про викрадення нитки старостою, або ж про те, що він упився тощо. До деяких пісенних фіксацій він подав коментарі на зразок: „на весілю коло обіду”, „як ідуть з весілля”.

Із записів О. Роздольського можна виокремити також пісні, зв'язок яких з обрядом послаблений, іноді ледь проглядається. Це, насамперед, тексти, що виконуються за весільним столом у молодих. Деякі з них дуже близькі до родинно-побутових. У них переважно йдеться про жіночу долю. Вони можуть виконуватися під час певного етапу весільного обряду. Записувач визначив їх як обрядові, весільні.

Класифікуючи такі твори, О. Роздольський часто сам зауважував, що окремі з них не належать до обрядових, а просто можуть виконуватися на весіллі. Шкода, звичайно, що записувач не здійснив опису повного фольклорно-етнографічного комплексу весільного обряду села Лука, що на Заставнівщині, а позаписував лише весільні „приспівки” до його окремих етапів. Але й у такому вигляді вони мають велику цінність для науковців та й усіх небайдужих до своєї культури українців.

У записах О. Роздольського надзвичайно багато пісень про кохання, в яких віддзеркалюються взаємини і переживання закоханих у найрізноманітніших життєвих ситуаціях. У більшості з них оспівується радість щасливого кохання, довіра, взаємоповага. Таких творів з різних регіонів України чимало: „Ой у полі озеречко” (с. Шпичинці, Чернігівщина), „Ой поплили гусоньки бистрою водою” (с. Стратин, Рогатинщина), „Ой через межу, через межу чорнобиль похилився” (с. Серафинці, Городенківщина), „Згори, кониченьку, перебирай ніжками” (с. Поляни, Лемківщина), „Ой там за лісом, за дубиною” (с. Лука, Заставнівщина) тощо.

Серед рукописних фіксацій О. Роздольського з села Лука (Кострижівка) є й чимало текстів ліричних пісень, детальніше про ці твори народної лірики варто написати окремо.

Ім'я фольклориста О. Роздольського тісно пов'язане з розвитком відповідної галузі знань кінця XIX – середини XX століття. Збирач спільно з побратимами по цеху значно розширив та поглибив рамки цієї науки, а в деяких ділянках усної словесності проклав перші стежки, котрі згодом стали торованими шляхами.

У січні 1914 року О. Роздольський побував на Буковині в селах Лука і Кліводин Заставнівського та Кіцманського районів, де записав майже триста аркушів народної календарно-обрядової, родинно-обрядової та побутової лірики українців. Без перебільшення, це безцінні скарби, які нам вдалося витягнути з відділу рукописів Інституту мистецтвознавства,

фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України.

Заслуга О. Роздольського полягає ще й в тому, що він зафіксував мелодії більшості пісень на фонограф (на той час передовий технічний пристрій, знаний далеко за межами України й широко застосовуваний вченими цілого світу), використавши його одним з перших в країні, зрештою і в європейському народознавстві. Частина гаївок, зафіксованих також на фонографічні валики, поповнила збірку В. Гнатюка (1909 р.).

Пісенні записи О. Роздольського вибірково друкувалися в багатьох академічних та популярних виданнях. Проте основна маса його пісенних збірань зберігається в рукописному вигляді.

Архівні матеріали свідчать, що вчений-фольклорист намагався вирішувати й класифікаційні проблеми. Над багатьма автографами стоять його позначки „колядка”, „щедрівка”, „веснянка”, „гаївка”, „обжинкова”, „весільна”, „коломийка”, „обряд” тощо. Щоправда, пісні родинно-побутового та історичного змісту залишилися жанрово не окреслені.

Ученого-фольклориста О. Роздольського можна вважати одним з найвидатніших збирачів та дослідників народної поезії українського етносу. У його фондах виявлено майже всі пісенні жанри - колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, весільні пісні, балади, історичні пісні, родинно-побутові та соціально-побутові пісні, коломийки тощо. Це головним чином нові або маловідомі варіанти пісень, але є й дуже оригінальні, наприклад, пісні-новотвори.

Деякими записами він відкрив для науки доти маловідому словесність українців Буковини та інших місцевостей. Він зумів передати оригінальний колорит мови текстів пісень, що дуже важливо для української науки.

Література

1. Гнатюк В. Переднє слово до видання „Галицько-руські народні легенди” / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т. 12. – С. IX–XI.
2. Гнатюк В. Переднє слово до видання „Галицько-руські народні легенди” / В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1902. – Т. 13. – С. I–III.
3. Гнатюк В. Переднє слово до видання „Колядки та щедрівки”. – Т. 1. / Зібрав В. Гнатюк // Етнографічний збірник. – Львів, 1914. – Т. 35. – С. III–XIV.
4. Гнатюк В. Українська народна словесність: В справі записів українського етнографічного матеріалу / В. Гнатюк // Гнатюк В. Вибрані статті про народну творчість. – К.: Наук. думка, 1966. – С. 37–95.
5. Грушевський М. Історія української літератури: В 6-ти т. / М. Грушевський. – К.: Либідь, 1993. – Т. 4. – 390 с.
6. Грушевський М. Передмова / М. Грушевський // Етнографічний збірник. – Львів, 1995. – Т. 1. – С. VII–VIII.
7. Довгалюк І. Музично-етнографічна діяльність Осипа Роздольського / І. Довгалюк. – К., 1997. – 47 с.
8. Колесса Ф. З царини української музичної етнографії / Ф. Колесса // Колесса Ф. Музикознавчі праці. – К.: Наук. думка, 1970. – 592 с.
9. Колесса Ф. Кілька слів про фольклор Західної України / Ф. Колесса // Колесса Ф. Музикознавчі праці. – К.: Наук. думка, 1970. – 592 с.
10. Колесса Ф. Погляд на теперішній стан пісенної творчості українського народу / Ф. Колесса // Колесса Ф. Фольклористичні праці. – К.: Наук. думка, 1970. – 414 с.
11. Людкевич С. Передмова // Галицько-руські народні мелодії / Зібрав на фонограф Й. Роздольський; списав і зредагував С. Людкевич. – Львів, 1906. – Т. 21. – С. III–XXIII.
12. Пісні календарно-обрядові, весільні, балади, історичні, родинно-побутові, соціально-побутові, коломийки (Записані в селі Лука Заставнівського району Чернівецької області). – ВР Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. – Ф. 40–1. – Од. зб. 56. – 285 арк.
13. Пісні родинно-побутові, соціально-побутові, коломийки. Без мелодій (Записані в селі Кліводин Кіцманського району Чернівецької часті). – ВР Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології М. Рильського НАН України. – Ф. 40–1. – Од. зб. 57. – 9 арк.
14. Сокіл Г. Про монографічне дослідження фольклористичної спадщини Осипа Роздольського // Матеріали до української етнології: Матеріали конференцій, наукових та польових етнологічних досліджень. – К., 1996. – С. 332–333.
15. Франко І. Етнографічна експедиція на Бойківщину / І. Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 36. – С. 68–99.
16. Франко І. Лисенкове свято в Австрії / І. Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 35. – С. 85–90.